

ARENDALE KOMMUNALE
PENSJONSKASSE

ÅRSRAPPORT 2016

ÅRSBERETNING – REGNSKAP 2016

Arendal kommunale pensjonskasse

INNHold

Hovedtall	4
Styrets beretning	5
Resultatregnskap.....	12
Kontantstrømanalyse.....	16
Noter til regnskapet.....	18
Revisjonsberetning	32
Aktuarberetning.....	34

Hovedtall

NØKKELTALL (1000 kr)	2016	2015	2014	2013	2012
Premieinntekter	198 770	191 171	187 841	216 785	216 488
Eliminert underskudd forsikringsmessig dekningsgrad				121 000	
Finansinntekter netto	167 420	117 506	169 222	195 651	164 186
Pensjonsutbetalinger netto	83 720	76 457	75 609	71 428	64 657
Driftskostnader	8 528	9 027	7 727	8 816	6 979
Forvaltningskapital	3 061 115	2 844 500	2 660 903	2 441 206	2 008 351
Premiereserve	2 338 811	2 198 746	2 027 409	1 898 623	1 547 861
Erstatningsavsetninger	34 013	38 707	32 559	44 274	
Premiefond	47 428	56 747	55 678	52 341	47 088
Tilleggsavsetninger	138 928	138 928	102 928	62 928	22 928
Kursreguleringsfond	177 592	113 188	166 213	126 041	123 913
Egenkapital	316 631	292 144	264 061	245 437	187 125
Forholdstall					
Driftskostnader i % av:					
Forvaltningskapital	0,28 %	0,32 %	0,29 %	0,36 %	0,35 %
Bokført avkastning (kollektivporteføljen)	3,44 %	6,32 %	6,10 %	10,30 %	5,20 %
Verdijustert avkastning (kollektivporteføljen)	5,79 %	3,71 %	7,60 %	9,80 %	9,10 %
Verdijustert avkastning (selskapsporteføljen)	5,75 %	4,07 %	6,30 %	9,80 %	8,10 %
<small>Bokført og verdijustert avkastning for kollektivporteføljen er beregnet etter modifisert Dietz metode,</small>					
Stresstest 1	78 %	103 %	166 %	129 %	
Stresstest 2	57 %	72 %	63 %	77 %	
Egenkapitaldekning		14,86 %	14,09 %	12,78 %	12,65 %
Dekningsgrad	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	95,04 %
Medlemsbestand					
Aktive	3 049	3086	2987	2876	2 744
Oppsatte rettigheter	4 944	4490	4050	3803	3 477
Sum	7 993	7576	7037	6679	6221
Alderspensionister	899	792	659	657	590
AFP 62 - 65 år	73	66	58	42	47
AFP 65 - 67 år	61	95	96	57	57
Uførepensionister	575	560	619	605	599
Ektefellepensionister	139	126	122	116	110
Barnepensionister	9	9	8	9	8
Sum pensjonister	1 756	1 648	1 562	1 486	1 411
Sum medlemmer i alt	9 749	9 224	8 599	8 165	7 632

Styrets beretning

Arendal kommunale pensjonskasse ble opprettet 1. juli 1916 av Arendal kommune. Pensjonskassens formål er å yte pensjoner til medlemmene og deres etterlatte i henhold til pensjonskassens vedtekter, samt å yte god service til medlemmer, pensjonister og arbeidsgivere.

Pensjonskassens lokaler ligger på Tyholmen i Arendal, adressen er Teaterplassen 3, 2.etasje.

Pensjonskassen er underlagt de samme lover og forskrifter som gjelder for finans- og forsikringsbransjen og er under tilsyn av Finanstilsynet.

Pensjonskassens årsregnskap er satt opp i henhold til forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak av 20.12.2011 gjeldende fra 01.01.2011.

Organisasjon og ledelse

Alle funksjoner i pensjonskassen er skilt fra kommunens øvrige virksomhet. Pensjonskassens midler holdes adskilt fra kommunens, og pensjonskassen hefter ikke for kommunens forpliktelser.

Styret

Pensjonskassen er en egen juridisk enhet med pensjonskassens styre som høyeste besluttsende organ.

Styret har arbeidsgiveransvaret for de ansatte i pensjonskassens administrasjon.

3 av styremedlemmene velges for samme periode som bystyrets medlemmer, resterende styremedlemmer velges midt i bystyreperioden. Styremedlemmene trer i funksjon fra det tidspunkt de er valgt, og samtlige velges for 4 år av gangen. 2 medlemmer oppnevnes av arbeidstakernes organisasjoner blant innskuddspliktige medlemmer i pensjonskassen og pensjonistene. Iht. vedtektenes § 3-1, som ble gjort gjeldende fra 15.06.2015, skal bystyret oppnevne 4 medlemmer og varamedlemmer til pensjonskassens styre, hvorav minimum 1 medlem og 1 varamedlem ikke skal ha tilknytning til pensjonskassen eller arbeidsgiver, foretak, forening eller annen institusjon med pensjonsordning i pensjonskassen.

Følgende medlemmer og personlige varamedlemmer er valgt inn i styret for Arendal kommunale pensjonskasse for perioden 1. november 2015 – 31. oktober 2017/19:

Styremedlemmer oppnevnt av bystyret:	Valgperiode
Anders Kylland (Frp)	2015-2019
Milly O. Grundesen (SP)	2015-2017
Fredrik W. Knudsen (uavhengig)	2015-2019
Linda D. Øygarden (uavhengig)	2015-2017

1. varamedlem: Morten Kraft (AP)	2015-2019
2. varamedlem: Peder Syrdalen (Uavhengig)	2015-2017
3. varamedlem: Ingrid D. Skårmo (FRP)	2015-2019
4. varamedlem: Tonje Breivik (Uavhengig)	2015-2017

Styremedlemmer oppnevnt av arbeidstakernes organisasjoner:

Trygve H.K. Hanssen (FF)	2015-2019
Inger Mari Sørvig (Delta)	2015-2017

1. varamedlem: Astri Johansson (FF)	2015-2019
2. varamedlem: Øystein Neegaard (UF)	2015-2017

Styret består av 3 menn og 3 kvinner og likestillingsloven er oppfylt.

Pensjonskassens styre har valgt Anders Kylland til styrets leder og Trygve H.K. Hanssen til nestleder. Det har i 2016 vært avholdt 8 styremøter.

Agder-Team Revisjon AS og aktuar Pål Lillevold møter samtidig på minst 2 styremøter pr. år.

Administrasjon

I administrasjonen er det for øyeblikket 5 ansatte, fordelt på 5 årsverk.

Pål Lillevold er ansvarshavende aktuar og forsikringsteknisk rådgiver for pensjonskassen.

Agder-Team Revisjon AS er revisor for pensjonskassen.

Aust-Agder Revisjon IKS er uavhengig kontrollorgan for pensjonskassen iht. kapitalforvaltningsforskriften §2-2 og forskrift om risikostyring og intern kontroll §10.

Pensjonskassen har avtale med rådgivende lege Brynjulf Barexstein ved behandling av søknad om brutto uførepensjon.

Pensjonskassen har avtale med Sparebanken Sør om forvaltning og depot av utlånsmassen.

Pensjonskassen har avtale med Mercer AS om investeringsrådgivning og rapportering vedrørende risiko og avkastning.

Pensjonskassen har avtale med Gabler AS om programutvikling og brukerstøtte for ajourhold av medlemsbestand, pensjonsberegning og forsikringsteknisk beregning. Programmet går under benevnelsen Gabler Kompas. De fleste kommunale pensjonskasser har inngått avtale om sentral driftsløsning med Gabler AS.

Pensjonskassen er omfattet av avtale om overføring av pensjonsrettigheter mellom offentlige pensjonsordninger. Arbeidstakere som har vært innmeldt i flere offentlige pensjonsordninger vil, etter avtalen, få pensjon som om de hele tiden hadde vært medlem av en og samme pensjonsordning.

Pensjonskassen er medlem av interesseorganisasjonen Pensjonskasseforeningen, NPF, som organiserer kommunale/fylkeskommunale/private, selvstendige pensjonskasser. NPF er høringsinstans for endringsforslag innen finans og pensjon som berører tjenstepensjonsordningene, og tilbyr kurs, samlinger og veiledning overfor sine medlemmer. Pensjonskassen er medlem av Kommunenes Sentralforbunds arbeidsgivervirksomhet for bedrifter, KS Bedrift.

Trygderetten er ankeinstans for vedtak som vedrører pensjon og samordning. Arbeidsmiljøet i pensjonskassen er godt, og virksomheten forurenser ikke det ytre miljø.

Kapitalforvaltning

2016

2016 ble et volatilt år i finansmarkedet. Året startet med uro rundt den økonomiske situasjonen i Kina, bekymringer for banksektoren i Europa og fallende oljepris. Sentralbankene klarte å snu stemningen med forsikringer om nye stimulansetiltak, og fra midten av februar utviklet de fleste aksjemarkeder seg positivt. Europeiske og japanske aksjeindeksene hadde en flat utvikling for året som helhet, mens amerikanske og britiske børser steg mellom 10 og 15 prosent. Børsene i Kina klarte ikke å ta igjen de store børsfallene fra tidlig på året, og Shanghai-børsen endte ned 12 prosent. Oslo Børs klarte seg bra, og steg med 11,5 prosent, mens oljeprisen steg fra 37 USD pr. fat til 57 USD pr. fat. Oslo Børs ble primært drevet av lavrentesituasjonen, bedring av oljepris igjennom året og gode priser for fiskeprodusentene. Ved inngangen til 2017 er Oslo Børs på all time high nivåer. For at børsen skal gå videre fra dette nivået, må bedriftene vise bedre resultater og vekst i inntjeningen.

2016 var preget av flere politiske overraskelser. Britene stemte for «Brexit», britisk uttreden fra EU, med 52 mot 48 prosent av stemmene. Det britiske pundet svekket seg vesentlig i etterkant av folkeavstemningen, men ellers har påvirkningen på britisk økonomi og på finansmarkedene vært begrenset så langt.

Det amerikanske presidentvalget var et viktig tema høsten 2016, og medførte en del svingninger i finansmarkedene i forkant. De fleste ventet på forhånd svekket dollar og fall i aksjemarkedene hvis Trump skulle vinne valget. Da resultatet fra valget var klart og usikkerheten var over, snudde finansmarkedene opp igjen. Forklaringen på oppgangen ble da at man med Donald Trump som president ventelig ville få en mer ekspansiv finanspolitikk enn tidligere, noe som igjen vil bidra til høyere vekst og inflasjon fremover. Lange tyske og amerikanske renter falt i første halvår 2016, men begynte å stige igjen på høsten i takt med høyere inflasjonsforventninger. I USA hevet sentralbanken renten med 0,25 prosent i desember, og det forventes flere økninger de neste par årene. Norges Bank (NB) kuttet renten én gang i 2016, til 0,5 prosent, som følge av lav oljepris og nedgang i oljeinvesteringene. Men NB har som følge av galopperende boligpriser i hovedstaden, kommunisert at rentebunnen er nådd.

Den globale veksten forventes å bli 2,9 prosent i 2016, noe svakere enn 3,1 prosent året før. Veksten i USA, Storbritannia og Kina var svakere i 2016 enn i 2015, mens eurosonen, Japan og Brasil hadde noe høyere vekst enn året før. Når det gjelder 2017, antas den globale veksten å øke noe, til 3,3 prosent, i hovedsak som følge av høyere vekst i USA.

Finansavkastningen

Pensjonskassen oppnådde en verdijustert avkastning på 5,9% (3,9%). Avkastningen er 1,1%-poeng bedre enn referanseindeksen som var på 4,8%.

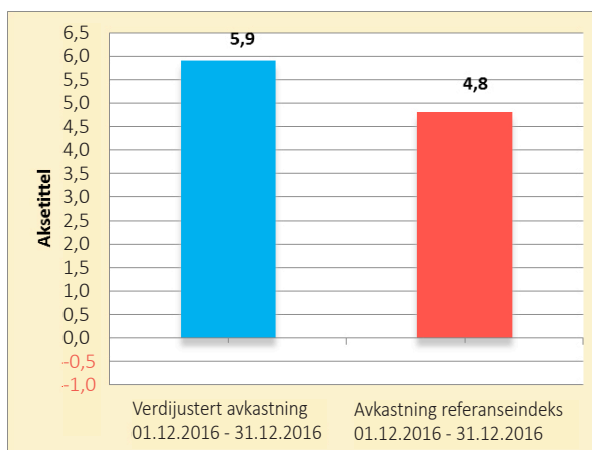
Forvaltningskapitalen var ved årets utgang 3.061 millioner kroner (2.844 millioner kroner), en økning på 7,63% (6,88%). Kapitalen var pr. 31. desember 2016 allokert som vist i figur 2.

	Portefølje	Referanseindeks
Internasjonale aksjer	3,9%	9,5%
Norske aksjer	25,6%	12,1%
Aksjer	8,7%	10,1%
Internasjonale obligasjoner	2,9%	1,6%
Omløpsobligasjoner norske	3,1%	2,6%
Anleggsobligasjoner	4,9%	3,9%
Obligasjoner og utlån	3,3%	2,0%
Pengemarked/bank	1,6%	1,1%
Eiendom	9,5%	8,0%
Total	5,9%	4,8%

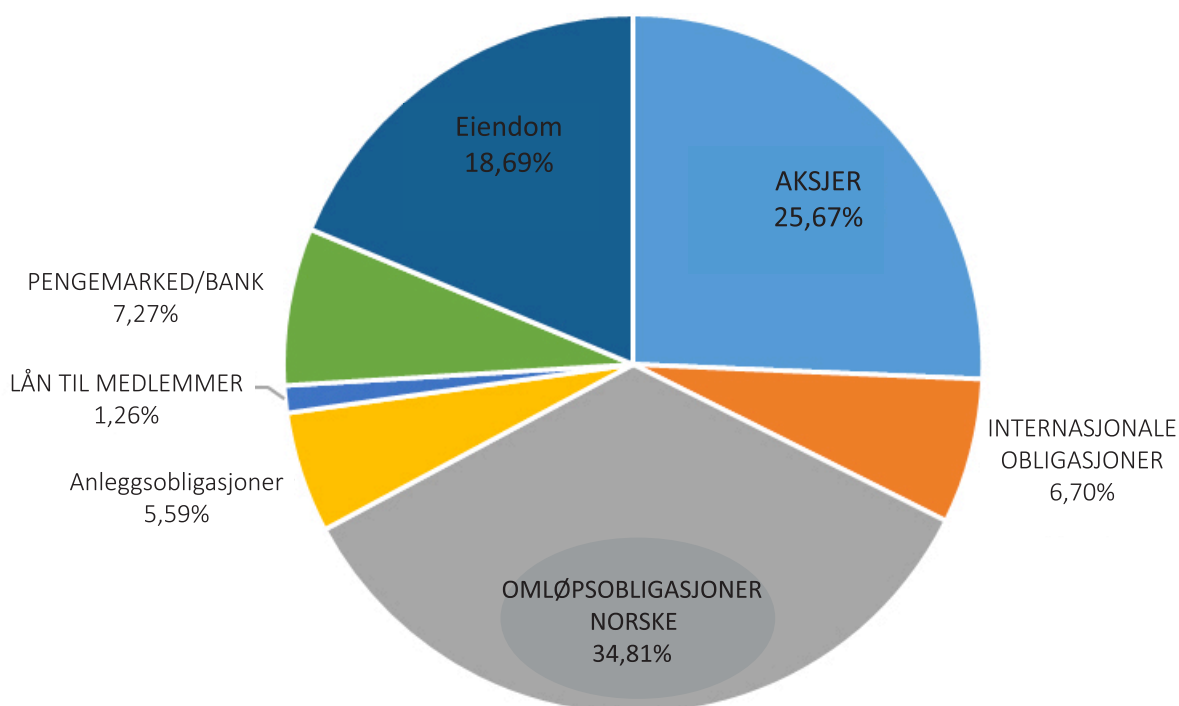
Tabell 1
Kapitalavkastning Arendal kommunale pensjonskasse sammenlignet aktuell referanseindeks.

Styrets intensjon er å forvalte kapitalen på en sikker måte med lav risikoprofil. Målet er likevel å oppnå en god avkastning og å spre kapitalen i ulike typer verdipapirer.

Adm. direktør har delegert myndighet til å godkjenne verdipapirhandel innenfor vedtatte rammer.

Figur 1
Verdijustert tidsvektet avkastning for Arendal kommunale pensjonskasse sammenlignet med pensjonskassens vektete referanseindeks.

Figur 2
Aktiva allokering pr 31.12.2016 – Arendal kommunale pensjonskasse

Finansiell risikostyring og soliditet

Pensjonskassen søker å oppnå en finansavkastning på sin finanskapital som står seg i det lengre tidsperspektiv i forhold til lønnsvekst og inflasjon. Samtidig stilles også høye krav til årlig avkastning som det er utfordrende å oppnå med dagens meget lave renter. Det innebærer at pensjonskassen i sin finansforvaltning må plassere i verdipapirer og fond som innebærer risiko for svingninger og endog verdifall, men som også samlet og ved gode plasseringsvalg gir høyere avkastning enn plasseringer som har liten eller ingen finansiell risiko. Sentralt i ivaretakelsen av så vel kortsiktige som langsiktige målsettinger om tilfredsstillende avkastning, vil det derfor være at pensjonskassen til en hver tid har finansiell evne til å bære risiko i den løpende kapitalforvaltning.

Pensjonskassens buffer til å gjøre plasseringer som innebærer risiko, dvs pensjonskassens bufferkapital, består blant annet av egenkapital, risikoutjevningfond, tilleggsavsetninger og midler på kursreguleringsfondet. Styret har i forhold til strategien for kapitalforvaltningen lagt vekt på å ha en sunn balanse mellom bufferkapital og risikoeksponering.

Svingningene som er erfart i finansmarkedene, særlig etter 2008, viser viktigheten av en robust strategi for kapitalforvaltningen. Pensjonskassens styre bruker hvert år mye tid på gjennomgang og vurdering av forvaltningsstrategien. Helt sentralt i kapitalforvaltningen står utnyttelsen av bufferkapitalen i pensjonskassen og den løpende styringen av risikoen pensjonskassen til enhver tid er eksponert mot i et finansmarked under stadig endring.

Pensjonskassen foretar løpende stresstester for å simulere hvordan pensjonskassens portefølje vil utvikle seg i et "worst case" scenario for finansmarkedet. Finanstilsynets anbefalte modell og anslag for «worst case» benyttes. Beregningene er basert på målinger i verdiendringer for pensjonskassen ved fall i aksje- og eiendomsmarkedet, samt rente- og valutakursendringer. I tillegg tas også hensyn til forsikringsmessige utfall som ligger utenfor aktuariens ordinære beregning av forsikringsrisiko. Disse utfallene korrigeres deretter med såkalte korrelasjonseffekter, som er historisk erfarte sammenfall i svingninger i aksje- og obligasjonskurser samt renter og eiendomsverdier. Utfallet som fremkommer av stresstesten, altså risikoen for verdifall i pensjonskassens finanskapital, blir målt mot pensjonskassens bufferkapital. Pensjonskassen har ved utgangen av 2016 et tapspotensiale som utgjør 57% av samlet bufferkapital i Stresstest II (løpende drift scenario). Når det gjelder Stresstest I (avviklingsscenario) ligger bufferkapitalutnyttelsen på 78%. Begge forholdstallene ligger godt innenfor det nivået som styret finner akseptabelt. I brev til alle pensjonsforetak datert 06.05.2013 meldte Finanstilsynet at en bufferkapitalutnyttelse over 200% for stresstest I og 150% for stresstest II er å anse som kritisk. Styret følger årvåkent med på utviklingen i stresstestene og gjør sammen med vurderinger av situa-

sjon og utsikter for finansmarkedet, løpende tilpasninger i pensjonskassens plasseringer av finanskapitalen. Styret har i samsvar med krav i den såkalte likviditetsstyringsforskriften, fastsatt egne retningslinjer rundt likviditetsstyringen i pensjonskassen. Pensjonskassens strategi for kapitalforvaltning innebærer hovedsakelig plassering i likvide fond og enkeltpapirer som kan realiseres på kort varsel. De minst likvide plasseringene er medlemslån og investeringene i eiendom, men samlet utgjør dette så lite av pensjonskassens totale forvaltningskapital at det ikke svekker inntrykket av svært god og likvid kapital situasjon.

Regnskap

Styret mener at det fremlagte årsregnskap med noter gir et rettvisende bilde av driften i 2016 og stillingen ved årsskiftet.

Regnskapet er avlagt med forutsetning om fortsatt drift, og styret bekrefter at forutsetningene er til stede. Styret er ikke kjent med at det er knyttet usikkerhet til regnskapet ut over det som allerede er innarbeidet i regnskapet gjennom verdireguleringer på aksjer og obligasjoner.

Skatt

Pensjonskassens virksomhet er skattepliktig i henhold til skatteloven. Pensjonskassen betaler 25% skatt av skattepliktig overskudd og 0,15% skatt av skattepliktig formue. Den delen av virksomheten som henføres til selskapsporteføljen er innenfor fritaksmetoden. Dette medfører at gevinster og tap på verdipapirer i selskapsporteføljen ikke inngår i skattepliktig inntekt.

Forsikringsteknisk oppgjør

Aktuaren har foretatt forsikringstekniske beregninger pr. 31.12.2016 som viser en dekningsgrad på 100%.

Premiefond

Pensjonskassen har pr. 31.12.2016 opparbeidet 47,4 millioner kroner (56,8 millioner kroner) i premiefondet.

Reguleringspremie

Reguleringspremien for lønns- og G-oppgjøret skal dekkes av arbeidsgiverne i sin helhet. Reguleringspremien i 2016 utgjorde 66,0 millioner kroner. 53,9 millioner kroner ble belastet premiefondet, mens 12,1 millioner kroner ble innbetalt fra medlemsforetakene.

Utlånsvirksomheten

Utlån til medlemmene pr. 31.12.2016 utgjorde 38,6 millioner kroner (43,8 millioner kroner). Pensjonskassen yter 1. prioritets pantelån til medlemmene innenfor 70% av verditakst.

Medlemsbestanden

Medlemstallet i AKP var **9749** (9224) ved utgangen av 2016

År	2016	2015	2014	2013	2012
Aktive	3049	3086	2987	2876	2744
Pensjonister *	1756	1648	1562	1486	1411
Fratrådte / oppsatte	4944	4490	4050	3803	3477

* Inkluderer AFP-, uføre- og barnepensjonister.

Arendal kommunale pensjonskasse er pliktig pensjonsordning for arbeidstakere som har et arbeidsforhold i Arendal kommune, herunder Arendal Eiendom KF og Arendal Havn KF, Arendal kirkelige fellesråd, Hove Drifts- og utviklingsselskap AS, Etablerersenteret IKS, Arendal Kulturhus AS og Arendal kommunale pensjonskasse. Arendal kulturhus AS har pensjonsordning hos AKP frem til 30.juni 2017. De har fra dette tidspunkt inngått avtale med annen pensjonsleverandør.

Unntatt fra medlemskap er lærere som er tilsluttet Statens Pensjonskasse og sykepleiere og leger som er tilsluttet KLP.

Pensjonsordningen er et bruttosystem med garantert pensjonsnivå på 66% av lønn ved fratreden ved full opptjeningstid – 30 år. Garantien gjelder for medlemmer født før 1959, og er betinget av at Folketrygden ikke tas ut før fylte 67 år. Regelverket for medlemmer født i 1959 og senere er pr. dags dato ikke avklart.

Pensjonskassen yter alders- og uførepensjon, etterlattepensjon og barnepensjon.

Pensjonister

Ved årets utgang hadde AKP **1756** pensjonister. Nedenstående tabeller viser fordelingen på de forskjellige pensjonsarter:

År	2016	2015	2014	2013	2012
Alderspensjon/AFP	1033	953	813	756	694
Uførepensjon*	575	560	619	605	599
Etterlattepensjon	139	126	122	116	110
Barnepensjon	9	9	8	9	8

Fordelt på kvinner

År	2016	2015	2014	2013	2012
Alderspensjon/AFP	756	693	585	471	496
Uførepensjon*	515	500	543	529	523
Etterlattepensjon	76	74	72	68	65
Barnepensjon	3	4	3	4	3

Fordelt på menn

År	2016	2015	2014	2013	2012
Alderspensjon/AFP	277	260	228	186	198
Uførepensjon*	60	60	76	76	76
Etterlattepensjon	63	52	50	48	45
Barnepensjon	6	5	5	5	5

* Barnetillegg er inkl. i foreldrenes uførepensjon

- 73 (66) AFP-pensjonister 62,63,64 år er inkl. i alderspensjonen
- 61 (56) AFP-pensjonister 65,66 år er inkl. i alderspensjonen
- Avtalefestet pensjon (AFP 62,63,64 år) finansieres av arbeidsgiver, og administreres av pensjonskassen.

Resultatdisponering

Totalresultat før disponering på 76,57 millioner kroner avsettes slik:

Overført til premiereserve (reduert beregn.rente)	8,94 millioner kroner
Overført til opptjent egenkapital	19,50 millioner kroner
Overført til premiefond	43,13 millioner kroner
Overført til risikoutjevningfond	5,0 millioner kroner

Utsiktene fremover

- Pensjonskassens styre og administrasjon vil i likhet med tidligere år være aktive i kapitalforvaltningen, og søke å oppnå optimale plasseringsformer i forhold til risiko, spredning og avkastning.
- Styret og administrasjonen vil også i tiden fremover arbeide med å videreutvikle pensjonskassen som en konkurransedyktig ordning til beste for medlemmene, pensjonistene og arbeidsgiverne.
- Pensjonskassen har som mål å være det beste pensjonsalternativet for medlemmene og arbeidsgiverne. Det skal oppnås ved trygg kapitalforvaltning, med vekt på informasjon og service overfor medlemmene, og ved å være synlig og aktiv i samspill med arbeidsgiverne.

- I forbindelse med den pågående kommunereformen er det ikke usannsynlig at Arendal kommune en gang i fremtiden vil slå seg sammen med en eller flere omliggende kommuner uten selvstendig pensjonskasse. Alle kommuner det er aktuelt å fusjonere med har pensjonsordning i Kommunal Landpensjonskasse (KLP). Arendal kommunale pensjonskasse har som mål å være pensjonskasse også for en eventuell "storkommune". I den forbindelse er det viktig å kunne vise til langsiktig historisk avkastning som ligger betydelig over KLPs, nøktern drift og et servicenivå som overgår det medlemmer og medlemsforetak forventer.

Fremtidsutsikter - finansmarkedet

De fleste er enige om at perioden med stadig økende pengepolitisk stimulans i USA er over. Federal Reserve i USA vil trolig heve renten flere ganger fremover, da det er økende risiko for høyere inflasjon. ECB vil sannsynligvis vurdere når de skal avslutte sitt kvantitative obligasjonskjøpsprogram i eurosonen. Selskapsmarginene i Europa viser tegn til å ta seg opp, i USA ser marginene ut til å presses av høyere lønnsvekst og strammere arbeidsmarked.

Viktige europeiske valg står for døren i 2017. Sammen med Brexit-forhandlinger vil det kunne skape svekket

tiltro til den europeiske valutaen. Når det gjelder det politiske bildet i Europa, kan det være mer nedside enn oppsiderisiko, til tross for at mye politisk risiko nok allerede er priset inn av globale investorer. I tillegg til dette vil både Trump og omrokninger i det kinesiske kommunistpartiet mot slutten av 2017 kunne påvirke markedet, i både positiv og negativ forstand. En forlenget tillitskrise overfor EU og euroen, amerikansk proteksjonisme og kinesisk opp- eller nedtur er ytterligere faktorer man bør være oppmerksom på i 2017.

Verdensøkonomien vil sannsynligvis fortsette å vokse i moderat tempo. Økte investeringer, stabil konsumvekst og større fleksibilitet i finanspolitikken støtter vekstutsiktene. Økonomiske nøkkeltall, spesielt fra vestlige markeder, har fortsatt å overraske på oppsiden den siste tiden, ledet an av positiv utvikling i Europa. I fremvoksende økonomier har veksten fortsatt å bedre seg, men utsiktene til økte handelsbarrierer, som følge av mer proteksjonistisk politikk og høyere rentenivå i USA, kan begrense veksten. Risikobildet har altså økt noe i forhold til vekstutsikter for fremvoksende økonomier, inntil markedet får vite mer om USAs fremtidige handelspolitikk.

Sentralbankenes pengepolitikk har vært en sterk støttespiller for aksjemarkedene i tiden etter finanskrisen.

Styringsrentene er negativ i flere land, og kvantitative lettelser har sendt lange renter ned. Økonomien er i ulike faser i USA og Storbritannia på den ene siden, og stort sett resten av verden på den andre. Sentralbanken i USA (Fed) hever derfor rentene. Andre sentralbanker, med ECB og BoJ (Bank of Japan) i spissen, fortsetter å stimulere. Sentralbankenes handlinger i emerging markets (EM) er også stimulerende, og pengepolitikken er derfor fortsatt støttende for aksjer i et globalt perspektiv. Amerikansk renteøkning vil derfor sannsynligvis ikke ødelegge for global aksjemarkedsoppgang. Etter to år med inntjeningsresesjon har Q3 2016 blitt et vendepunkt for inntjeningen til amerikanske selskaper, støttet av økonomisk vekst, høyere oljepriser og svakere dollar. I 2017 kan også andre regioner komme til å følge etter, noe som vil kunne gi global inntjeningsvekst.

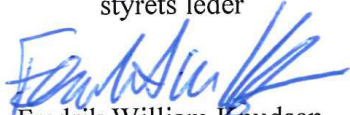
Global økonomi og inntjening var i bedring før valget i USA. Donald Trump vil ytterligere støtte inntjeningen til amerikanske selskaper gjennom planlagte skatteutt og dereguleringer. I tillegg bør den ekspansive pengepolitikken som føres i store deler av verden kunne føre til økt etterspørsel etter varer og tjenester.

Terrorisme og generell geopolitisk uro kan legge en demper på optimismen i markedet, og flyktningkrisen kan få innvirkning på finansmarkedet også i 2017. Men en viss usikkerhet preger alltid finansmarkedet, og det er derfor av stor betydning å ha en god, langsiktig og stabil strategi. Det er viktig å holde risikoen i porteføljen på et moderat nivå, slik at ikke kortsiktige svingninger i markedet stresser porteføljen så mye at man risikerer å ta feil langsiktige strategiske beslutninger.

Arendal kommunale pensjonskasse, 22. mars 2017

Anders Kylland
styrets leder

Fredrik William Knudsen
styremedlem

Milly O. Grundesen
styremedlem

Inger Marie Sørvig
styremedlem

Frode Thorkildsen
adm.dir.

Trygve H. K. Hansen
styrets nestleder

Linda D. Øygarden
styremedlem

RESULTATREGNSKAP

Teknisk regnskap	Note	2016	2015
Premieinntekter			
Forfalte premier, brutto	1	198 770 487	191 346 053
Avgitt gjenforsikringspremie	1	-170 000	-175 000
Sum premieinntekter for egen regning		<u>198 600 487</u>	<u>191 171 053</u>
Netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen			
Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler	2	30 845 626	41 697 173
Netto driftsinntekt fra eiendom	3	37 484 510	36 376 289
Verdiendringer på investeringer	11,12,15,16	80 230 158	15 677 807
Realisert gevinst og tap på investeringer	5	1 180 139	11 275 492
Sum netto inntekter fra investeringer i kollektivporteføljen		<u>149 740 433</u>	<u>105 026 761</u>
Andre inntekter			
Refusjoner	6	23 389 744	21 062 229
Pensjoner mv.			
Utbetalte pensjoner, brutto	6	<u>-107 110 037</u>	<u>-97 518 769</u>
Resultatførte endringer i forsikringsforpliktelser			
- kontraktsfastsatte forpliktelser			
Endring i premiereserve	7	-135 370 903	-177 484 481
Endring i tilleggsavsetninger	7	0	-36 000 000
Endring i kursreguleringsfond	4	-64 404 613	53 025 769
Endring i premiefond	7	-1 134 955	-418 008
Sum resultatførte endr. i forsikringsforplikt/kontr.fastsatte forpliktelser		<u>-200 910 471</u>	<u>-160 876 720</u>
Midler tilordnet forsikringskontraktene-kontraktfaste forpliktelser			
Overskudd på avkastningsresultat	22	-30 595 137	-33 735 183
Risikoresultat tilordnet forsikringskontraktene	22	<u>-12 542 764</u>	<u>-7 066 022</u>
Sum midler tilordnet forsikringskontraktene - kontraktsfastsatte forpliktelser		<u>-43 137 901</u>	<u>-40 801 205</u>
Forsikringsrelaterte driftskostnader			
Forvaltningskostnader	9	-1 779 833	-1 529 316
Forsikringsrelaterte administrasjonskostnader	8,9	-7 638 341	-8 125 868
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader		<u>-9 418 174</u>	<u>-9 655 184</u>
Resultat av teknisk regnskap		11 154 081	8 408 165

<i>Ikke teknisk regnskap</i>	Note	2016	2015
Netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen			
Renteinntekter og utbytte mv. på finansielle eiendeler	2	3 641 881	4 954 397
Netto driftsinntekt fra eiendom	3	4 425 720	4 322 177
Verdiendringer på investeringer	11,12,15,16	9 472 613	1 862 814
Realisert gevinst og tap på investeringer	5	139 337	1 339 737
Sum netto inntekter fra investeringer i selskapsporteføljen		17 679 551	12 479 125
Andre inntekter			
Aktuarielle endringer ytelsesbaserte pensjonsordninger	9	-856 151	5 042 869
Forvaltningskostnader og andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen			
Forvaltningskostnader	9	-210 141	-184 780
Andre kostnader	8,9	-890 079	-901 462
Sum forvaltningskostn/andre kostnader knyttet til selskapsporteføljen		-1 100 220	-1 086 242
Resultat av ikke-teknisk regnskap		15 723 180	16 435 752
Resultat før skattekostnader		26 877 261	24 843 917
Skattekostnader	24	2 390 135	1 845 457
TOTALRESULTAT		24 487 126	22 998 460
Overført til/fra risikoutjevnsfond	7,22	-5 000 000	3 500 000
Overført til/fra egenkapital	10,22	-19 487 126	19 498 460
Sum disponeringer		-24 487 126	22 998 460

Eiendeler i selskapsporteføljen:

	Note	2016	2015
Investeringer:			
Bygninger og andre faste eiendommer			
Investeringseiendommer	11	60 489 792	59 902 110
Datterforetak			
Aksjer i datterforetak	12	11 459	11 791
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost			
Investering som holdes til forfall	13	17 775 975	20 618 582
Utlån og fordringer	14	4 083 198	4 652 689
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost		21 859 173	25 271 271
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
Aksjer og andeler	15	82 934 765	67 111 711
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	16	132 318 572	126 668 820
Utlån og fordringer	17	7 565	22 497
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi		215 260 902	193 803 028
Sum investeringer		297 621 326	278 988 200
Andre eiendeler:			
Kasse, bank	18	27 888 025	27 265 617
Forskuddsbetalte kostnader	20	307 353	352 887
Pensjonsmidler egne ansatte	9	0	899 252
Sum		28 195 378	28 517 756
Sum andre eiendeler		28 195 378	28 517 756
Sum eiendeler i selskapsporteføljen		325 816 704	307 505 956

Eiendeler i kollektivporteføljen:**Investeringer i kollektivporteføljen:****Bygninger og andre faste eiendommer**

Investeringseiendommer	11	512 330 208	504 147 890
Datterforetak			
Aksjer i datterforetak	12	97 051	99 233
Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost			
Investering som holdes til forfall	13	150 557 124	173 530 023
Utlån og fordringer	14	34 583 453	39 157 943
Sum finansielle eiendeler som måles til amortisert kost		185 140 577	212 687 966
Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi			
Aksjer og andeler	15	702 432 330	564 825 302
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	16	1 120 698 208	1 066 069 599
Utlån og fordringer	17	64 073	189 341
Premiefordringer		96 000	13 000 000
Andre finansielle eiendeler	18	214 439 678	175 974 382
Sum finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi		2 037 730 289	1 820 058 624
Sum eiendeler i kollektivporteføljen		2 735 298 125	2 536 993 713
Sum eiendeler		3 061 114 829	2 844 499 669

Egenkapital og forpliktelseser	Note	2016	2015
Egenkapital:			
Innskutt egenkapital			
Innskutt egenkapital	10	153 216 351	153 216 351
Opptjent egenkapital			
Risikoutjevningfond	7,10,22	12 128 972	7 128 972
Annen opptjent egenkapital	10,22	151 286 154	131 799 028
Sum opptjent egenkapital		163 415 126	138 928 000
Sum egenkapital		316 631 477	292 144 351
Forsikringsforpliktelseser - kontraktsfastsatte forpliktelseser:			
Premiereserve	7,22	2 338 811 049	2 198 745 918
Erstatningsavsetninger	7	34 012 643	38 706 871
Tilleggsavsetninger	7	138 928 404	138 928 404
Kursreguleringsfond	4	177 592 258	113 187 645
Premiefond	7,22	47 428 442	56 747 691
Sum forsikringsforpliktelseser - kontraktsfastsatte forpliktelseser		2 736 772 796	2 546 316 529
Avsetninger for forpliktelseser:			
Skyldig skattetrekk	18	2 571 937	2 235 519
Forpliktelseser ved skatt	24	306 159	292 992
Forpliktelseser ved utsatt skatt	24	3 782 448	1 552 465
Andre avsetninger for forpliktelseser		993 466	1 957 813
Pensjonsforpliktelseser egne ansatte	9	56 546	0
Sum avsetninger for forpliktelseser		7 710 556	6 038 789
Sum forpliktelseser		2 744 483 352	2 552 355 318
Sum egenkapital og forpliktelseser		3 061 114 829	2 844 499 669

Arendal kommunale pensjonskasse, 22. mars 2017

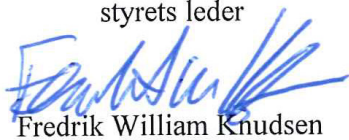
Anders Kylland
styrets leder

Milly O. Grundesen
styremedlem

Trygve H. K. Hansen
styrets nestleder

Fredrik William Knudsen
styremedlem

Inger Marie Sørvig
styremedlem

Linda D. Øygarden
styremedlem

Frode Thorkildsen
adm.dir.

KONTANTSTRØMANALYSE

(1.000 kr)	2016	2015
a. Kontantstrøm fra driften		
Premieinntekter	198 770	191 346
Forsikringsytelser	-83 720	-76 457
Finansinntekter netto	167 420	117 506
Andre kostnader (administrasjon og skatt)	-10 419	-10 741
Redusert/økt kortsiktige fordringer og gjeld	-4 565	6 062
Netto kontantstrøm fra virksomheten	267 486	227 716
b. Kontantstrøm fra investeringer/plasseringer		
Utbetaling ved kjøp av bygninger og andre faste eiendommer		
Verdijustering av bygninger og andre faste eiendommer	-8 770	-10 700
Redusert (økt) beholdning av rentebærende papirer	-60 954	-336 587
Redusert (økt) beholdning av aksjefond	-153 530	-83 168
Redusert (økt) utlån mot pant i fast eiendom	-5 144	-3 202
Netto kontantstrøm fra investeringer/plasseringer	-228 398	-433 657
c. Kontantstrøm fra finansiering		
Innbetaling av kjernekapitalinnskudd	0	0
Endringer i finansiering	0	0
Netto kontantstrøm fra finansiering	0	0
a + b + c Netto endring av likvider gjennom året	39 088	-205 941
Likviditetsbeholdning pr 01.01.	203 240	409 181
Likviditetsbeholdning pr 31.12.	242 328	203 240

NOTER TIL REGNSKAPET FOR 2016

Regnskapsprinsipper

Årsregnskapet er satt opp i henhold til regnskapsloven, med de tillegg og unntak som følger av forskrift 20.12.2011 nr 1457 (forskrift om årsregnskap for pensjonsforetak). Årsregnskapet er således utarbeidet med utgangspunkt i prinsipp om historisk kost, med følgende unntak:

- Investeringseiendommer er målt til virkelig verdi
- Finansielle eiendeler og gjeld er vurdert til virkelig verdi

Konsernregnskap

Arendal kommunale pensjonskasse er morselskap til Friergangen 3 AS.

I henhold til unntaksregelen i Regnskapsloven § 3 - 8 er det ikke utarbeidet konsernregnskap for 2016. Bakgrunnen for dette er at datterselskapet ikke har betydning for å bedømme Arendal kommunale pensjonskasses stilling og resultat.

Finansielle instrumenter

I overensstemmelse med IAS 39 "Finansielle instrumenter - innregning og måling" klassifiseres finansielle instrumenter innenfor virkeområdet til IAS 39 i følgende kategorier:

- Virkelig verdi med verdiendringer over resultatet

Virkelig verdi

Virkelige verdier er i regnskapet vurdert slik:

- Aksjer og omløpsobligasjoner verdsettes til markedsverdier / børskurser
- Investeringseiendommer takseres årlig og oppføres til markedsverdi i henhold til takst

Obligasjoner som holdes til forfall

Finansielle eiendeler med faste eller bestembare kontantstrømmer og bestemt innløsningsdato hvor pensjonskassen har intensjon om og evne til å holde investeringen til forfall, er klassifisert som investeringer "holdt til forfall". Investeringene som holdes til forfall vurderes til amortisert kost ved bruk av effektiv rente metoden. For påløpte renter er benyttet årsoppgave fra VPS.

Aksjer og andeler

Aksjer tilordnes anskaffelseskost ved FIFO - metoden (først inn først ut).

Utlån

Utlån er oppført til nominelle verdier i balansen.

Ansvarlige lån

Arendal kommunale pensjonskasse kan ikke innhente ansvarlig kapital fra andre enn Arendal kommune og foretak/institusjon som har pensjonsordning i pensjonskassen.

Forsikringstekniske avsetninger

Premiereserver skal dekke de forsikredes hittil opptjente rettigheter i pensjonskassen. Beregningen foretas av pensjonskassens aktuar.

AKP har full forsikringsteknisk dekning, det vil si at AKP har full dekning for nåverdien av påløpte pensjonsforpliktelser.

Administrasjonsreserver skal dekke fremtidige kostnader for fullt betalte forsikringer, som er forsikringer hvor premiebetalingen er opphørt og hvor oppsamlet premiereserve knyttet til den enkelte forsikrede dekker selskapets forpliktelser for hele den gjenværende forsikringstid.

Erstatningsavsetninger skal dekke antatt inntrufne forsikringstilfeller som ved årsslutt ikke er meldt eller oppgjort, herunder karensavsetninger for uførerisiko. Dette reflekterer forsikringsforpliktelser som pensjonskassen har påtatt seg gjennom mottatt premie. Erstatningsavsetningen skal tilsvare utbetalingene dersom erstatningstilfellet var ferdigbehandlet.

Premiefond inneholder forskuddsbetalte premier og eventuelle overskuddsmidler. Premiefondet kan benyttes til dekning av fremtidige premier.

Risikoutjevningfondet har til formål å utjevne den regnskapsmessige virkningen av fluktuasjoner i resultatet av forsikringsvirksomheten over tid. Regnskapsmessig er risikoujevningfondet en del av egenkapitalen.

Tilleggsavsetninger representerer en forsikringsmessig buffer som kan benyttes i de år den finansielle avkastningen ikke er tilstrekkelig til å dekke den garanterte renten.

Pensjonsforpliktelser egne ansatte

Pensjonskassens ansatte omfattes av pensjonskassens kollektive pensjonsordning på lik linje med andre medlemmer. Pensjonsordningen gir en definert ytelse i henhold til tariffavtalen i kommunal sektor.

Skatt

Pensjonskassens virksomhet er skattepliktig i henhold til skatteloven.

Pensjonskassen betaler 25% skatt av skattepliktig overskudd og 0,15% skatt av skattepliktig formue.

Den delen av virksomheten som henføres til selskapsporteføljen er innenfor fritaksmetoden.

Dette medfører at gevinster og tap på verdipapirer i selskapsporteføljen ikke inngår i skattepliktig inntekt.

Inndeling av forvaltningskapitalen

Pensjonskassens forvaltningskapital er delt inn i en kollektivportefølje (kundeportefølje) og en selskapsportefølje jfr. forsikringsvirksomhetsloven § 9-7. Kollektivporteføljen består av eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger som skal dekke de kontraktsfaste forpliktelse.

Selskapsporteføljen består av eiendeler som motsvarer selskapets ansvarlige kapital og eventuell annen gjeld enn forsikringsforpliktelsene.

Pensjonskassen har valgt en felles kapitalforvaltning, slik at fordeling til kollektiv- og selskapsportefølje er gjennomført etter hvor stor del av aktiva den respektive portefølje "eier".

Inndeling ser slik ut pr. 31.12.	2016	2015
Kollektivporteføljen:	89,44%	89,38%
Selskapsporteføljen:	10,56%	10,62%

Finansiell risiko

Pensjonskassens systemer for styring og kontroll er tilpasset de lovmessige krav for å sikre en forsvarlig kapitalforvaltning. Det gjennomføres risikoanalyser basert på Finanstilsynets stresstest for livforsikrings-selskap og pensjonskasser hvor det tas hensyn til de ulike risikoelementer som markedsrisiko, likviditetsrisiko og kredittrisiko.

Pensjonsordningene

Ved utgangen av 2016 hadde følgende virksomheter pensjonsordninger i pensjonskassen:

Arendal kommune, Arendal kirkelige fellesråd, Arendal kommunale pensjonskasse, Hove drifts- og utviklingsselskap AS, Arendal kurturhus AS, Etablerersenteret IKS, Arendal Eiendom KF, AKST og Arendal havnevesen.

Alle ansatte med unntak av sykepleiere og lærere er omfattet av ordningen. Pensjonsordningen er ytelsesbasert og har ikke investeringsvalg.

Kategori	Menn	Kvinner	Totalt
Aktive	825	2224	3049
Fratrådte	1425	3519	4944
<i>* Fratrådte med oppsattrett</i>	<i>258</i>	<i>686</i>	<i>944</i>
Alderspensjon	240	659	899
AFP 62 - 65 år	17	56	73
AFP 65 - 67 år	20	41	61
Uførepensjon	60	515	575
Barnetillegg	98	72	170
Ektefellepensjon	63	76	139
Barnepensjon	6	3	9

** Medlemstid 3 år eller mer*

Forsikringsteknisk følsomhetsberegning

Tabellen under viser hvordan kravene til premiereserven øker ved en reduksjon i dødelighet på 10%, og ved en økning i uførehypighet på 15%.

(mill.kr)

Forutsetning	Endringer	Effekt på netto premiereserve
Dødelighet	-10%	50,9
Uførehet	+15%	9,9

Note 1 Premieinntekter:

Pensjonskassens styre fastsetter årlig arbeidsgiverpremien etter anbefaling fra ansvarlig aktuar. Arbeidsgiverpremien ble fastsatt til 11% av lønn i 2016 (12,50% av lønn i 2015).

Arbeidstakerinnskuddet er i tariffavtalen fastsatt til 2% av lønn.

(1000 kr)	2016	2015
Arbeidsgiverpremie		
Normalpremie (11%)	112 860	103 537
Påløpt premie belastet premiefond		7 684
Reguleringspremie belastet premiefond	53 892	61 896
Innbetalt reguleringspremie	12 071	0
For lite innbetalt premie overført fra premiefond	0	4 159
Premie for ikke forsikringsbare hendelser	0	-3 795
Avgitt gjenforsikringspremie	-170	-175
Sum arbeidsgiverpremie	178 653	173 306
Arbeidstakerinnskudd	19 947	17 865
Sum forfalt premie	198 600	191 171

Note 2 Renteinntekter og utbytte mv på finansielle eiendeler:

(1000 kr)	2016	2015
Renteinntekter fra:		
Pantelån	935	1 330
Obligasjoner m.m	11 749	17 302
Plasseringer hos kredittinstitusjoner	17 728	21 698
Utbytte fra aksjer/aksjefond	1 170	0
Andre finansinntekter	2 906	6 322
Sum innt.fra andre finansielle eiendeler	34 488	46 652
Andel selskapsportefølje	3642	4 955
Andel kollektivportefølje	30 846	41 697
Sum	34 488	46 652

Note 3 Netto driftsinntekter fra eiendom:

(1000 kr)	2016	2015
Netto driftsinntekt fra eiendom:		
Leieinntekter	42 079	40 844
Driftskostnader	-169	-146
Netto driftsinntekt fra eiendom	41 910	40 698
Andel selskapsportefølje	4 426	4 322
Andel kollektivportefølje	37 484	36 376
Sum	41 910	40 698

Note 4 Kursreguleringsfond:

(1000 kr)	Historisk kostpris 2016	Virkelig verdi 31.12.16	Urealisert gevinst
Aksjer	529 421	720 919	191 498
Obligasjoner	1 212 383	1 219 445	7 062
	1 741 804	1 940 364	198 560
Kursreguleringsfond 01.01.	113 188		
Kursreguleringsfond 31.12.	177 593		
Endring	64 405		

Den delen av urealiserte gevinster, som vedrører kollektivporteføljen er i regnskapet avsatt til kursreguleringsfond. Den delen som vedrører selskapsporteføljen er medtatt i annen egenkapital.

Aksjer, obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning er i regnskapet ført til markedsverdi.

Note 5 Realisert gevinst og tap på investeringer:

(1000 kr)	2016	2015
Aksjer	2 585	13 626
Obligasjoner	-1 266	-1 011
Sum	1 319	12 615

Andel selskapsportefølje	139	1 340
Andel kollektivportefølje	1 180	11 275
Sum	1 319	12 615

Note 6 Utbetalte pensjoner mv.:

Pensjonsutbetalinger innenfor "Avtale om overføring og samordning av pensjonsrettigheter" (Overføringsavtalen) er direkte utbetalte pensjonsytelser til pensjonskassens medlemmer i henhold til vedtektene, og refusjoner i henhold til overføringsavtalen.

Pensjonsutbetalinger utenfor overføringsavtalen er avtalefestet pensjon (AFP) 62-64 år, som er en tariffbestemt avtale om pensjon/førtidspensjon. Pensjonskassen administrerer ordningen og utbetaler på vegne av arbeidsgiverne mot månedlig refusjon for utbetalt beløp.

(1000 kr)	2016	2015
Direkte utbetalte pensjoner		
Alderspensjon	46 845	43 080
Uførepensjon	20 378	20 797
Etterlattepensjon	6 074	5 359
Barnpensjon	314	212
Midlertidig uførepensjon	3 558	3 508
AFP 62–64 år	14 326	13 218
AFP 65–66 år	11 861	8 987
Sum direkte utbetalte pensjoner	103 356	95 161
Utbetalte refusjoner		
iht overføringsavtalen	3 754	2 359
Utbetalte pensjoner, brutto	107 110	97 520

Mottatte refusjonspensjoner:

Andre pensjonskasser	9 014	7 827
Mottatt refusjon fra NAV	50	18
AFP 62–64 år	14 326	13 218
Sum mottatte refusjonspensjoner	23 390	21 063
Netto utbetalte pensjoner	83 720	76 457

Note 7 Avsetninger til fond:

Premiereserver (1000 kr)	Premie - reserve	Erstatnings- avsetning	Sum	Herav adm. reserve
Premiereserver pr. 01.01.16	2 198 746	38 707	2 237 453	53 779
Pliktig avsetning 2016	140 065	-4 694	135 371	4 484
Premiereserver pr. 31.12.16	2 338 811	34 013	2 372 824	58 263

Premiefond (1000 kr)	2016	2015	Risikoutjevningssfond (1000 kr)	2016	2015
Premiefond 01.01.	56 747	55 872	Risikoutjevningssfond pr. 01.01.	7 129	3 629
Belastet påløpt reguleringspremie	-53 592	-61 896	Avsetning	5 000	3 500
Premiefordring	0	-7 684	Risikoutjevningssfond 31.12.	12 129	7 129
Premie for ikke forsikringsbare hendelser	0	3 795			
Garantert rente	1135	418	Tilleggsavsetninger (1000 kr)	2016	2015
Ekstra innbetaling til å dekke for lave innbetalinger	0	13 000	Tilleggsavsetninger pr. 01.01.	138 928	102 928
Ekstra innbetaling for å dekke reguleringspremien	0	16 600	Avsetning	0	36 000
Fordring for lite innbetalt premie	0	-4 159	Tilleggsavsetninger pr.31.12.	138 928	138 928
Årets resultat kollektivporteføljen	43 138	40 801			
Premiefond pr. 31.12.	47 428	56 747			

Note 8 Ytelse og lån til ledende ansatte m.m.

Ytelser til ledende personer (hele kr):

		2016	2015
Administrerende direktør:			
Frode Thorkildsen	lønn	1 055 962	1 013 644
Frode Thorkildsen	pensjonskost	116 155	126 706
Honorar til styret (hele kr):			
Anders Kylland	styrets leder	84 979	67 552
Trygve H. K. Hanssen	styremedlem	63 879	40 530
Milly O. Grundesen	styremedlem	50 661	
Fredrik William Knudsen	styremedlem	52 661	
Linda Øygarden	styremedlem	47 661	
Inger Mari Sørvig	styremedlem	50 661	
Astri Johansson	varamedlem	5 000	2 802
Øystein Neegaard	varamedlem	0	2 802
Morten Kraft	varamedlem	10 000	
Peder Syrdalen	varamedlem	0	
Ingrid Skårmo	varamedlem	2 500	
Tonje Breivik	varamedlem	0	
		368 002	113 686

Administrerende direktør og ansatte i pensjonskassen, samt de av styremedlemmene som har pensjonsordning gjennom pensjonskassen (ansattes representanter) kan søke lån til ordinære medlemsvilkår.

Note 9 Forvaltnings- og driftskostnader

I administrasjonen er det 5 ansatte, tilsvarende 5 årsverk.

Samlet lønn, honorarer og andre personalkostnader beløper seg til 4,3 mill. Av dette henføres 0,6 mill (50%) av adm.direktørs samlede personalkostnader til den løpende forvaltning, og er således splittet. Honorarer til ekstern rådgiver er også tatt med.

Spesifikasjon av andre kostnader

Forvaltningskostnader:

	2016	2015
Honorarer forvaltere	937 904	937 644
Øvrige kostnader som henføres forvaltningen	1 052 070	776 452
Sum forvaltningskostnader	1 989 974	1 714 096

Andel selskapsporteføljen	210 141	184 780
Andel kollektivporteføljen	1 779 833	1 529 316
Sum	1 989 974	1 714 096

Andre kostnader:

Lønnskostnader	2 808 175	2 836 457
Styrehonorar	368 002	247 682
Arbeidsgiveravgift	548 003	502 233
Pensjonskostnader	1 238 670	1 109 089
Annen personalkostnad	280 239	130 662
Sum lønnskostnad	5 243 089	4 826 123
Revisjonshonorar	127 734	120 438
Aktuærtjenester	1 140 931	1 118 431
Andre honorarer	35 074	23 726
Andre kostnader	2 237 743	2 388 612
Sum driftskostnader	8 784 571	8 477 330
Prosjekt "Raskere frisk"	600 000	550 000
I alt	9 384 571	9 027 330

Andel selskapsporteføljen, actuarielle endringer	856 151	5 042 869
Andel selskapsporteføljen	890 079	901 462
Andel kollektivporteføljen	7 638 341	8 125 868
Sum	9 384 571	14 070 199

Note 10 Egenkapital:

(1000 kr)	2016	2015
Innskutt egenkapital 01.01.	153 216	153 216
Innskutt egenkapital	153 216	153 216
Annen opptjent egenkapital 01.01.	131 799	112 301
Disponering av årets resultat	19 487	19 498
Annen opptjent egenkapital	151 286	131 799
Risikoutjevningfond	12 129	7 129
Sum egenkapital	316 631	292 144

Note 11 Investeringseiendommer:

(1000 kr)

		2016	2015
Pensjonskassen eier følgende investeringseiendommer:	Leietaker:	2 451	2 375
- Friergangen 3 (kinobygg)	Kino Sør	12 276	11 913
- Strømsbuneset 1 (Plankemyra bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	745	723
- Julius Smithsvei 15 (Fagerheim barnehage og avlastningsenhet)	Arendal kommune	4 902	4 757
- Johan Landmarksvei 1 (Bjorbekktunet bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	4 994	4 846
- Røed 68 og 70 (Røed bo og omsorgssenter)	Arendal kommune	9 711	9 424
- Torvet 6 / Bendiksklev 1 (Arendal bibliotek og parkeringshus)	Arendal kommune	7 000	6 793
- Østensbuveien 55 (Arendal bo- og rehabiliteringssenter - Myratunet)	Arendal kommune	42 079	40 831

Investeringseiendommer er vurdert til takster utarbeidet av uavhengig takstmann. Verdsettelsen er i henhold til IAS 40.

Eiendommene er klassifisert som investeringseiendom som er definert som "eiendom som benyttes for å opptjene leieinntekter eller for verdistigning på kapital eller begge deler". Investeringseiendommer skal måles til virkelig verdi, som normalt er markedsverdien.

Friergangen 3 i Arendal ble anskaffet i mai 2005 og er utleid til KinoSør (Kristiansand Kino). Leieforholdet løper til og med 01.07.28 med rett for Leietaker til å forlenge leieforholdet i 2 ganger 5 år til markedsbetingelser vurdert av minst 2 meglere. Leien indeksreguleres årlig med 100% av konsumprisindeksen.

(1000 kroner)	Frier- gangen 3	Bjorbekk- tunet BOS	Biblioteket og park.hus	Fagerheim bhg./avl.	Røed BOS	Myra- tunet	Planke- myra BOS	Sum
Anskaffelsesverdi	26 587	53 200	105 400	8 500	57 000	79 900	146 000	476 587
Verdiregulering tidligere år	4 813	15 000	23 700	1 450	8 900	13 100	20 500	87 463
Inngående balanse	31 400	68 200	129 100	9 950	65 900	93 000	166 500	564 050
Tilgang 2016								0
Avgang 2016								0
Verdiregulering i 2016		500	2 200	-1 030	1 200	200	5700	8 770
Verdi pr. 31.12.16	31 400	68 700	131 300	8 920	67 100	93 200	172 200	572 820
Andel selskapsportefølje								60 490
Andel kollektivportefølje								512 330
Sum								572 820

Note 12 Aksjer i datterselskap:

(hele kr)			Bokført egenkapital	Resultat
Navn	Forretningskontor	Eierandel	31.12.2016	2016
Friergangen 3 AS	Arendal	100%	108 510	-2 514
Andel selskapsportefølje			11 459	
Andel kollektivportefølje			97 051	
Sum			108 510	

Note 13 Investeringer som holdes til forfall:

Obligasjoner

(1000 kr)	Anskaffelsesverdi	Amortisert verdi	Markedsverdi
Aker Solutions	10 000	10 000	10 192
Bonheur ASA	5 000	5 000	5 099
Hafslund ASA 12/22	9 960	9 974	11 294
Vardar AS 12/17 FRN	10 075	10 000	10 006
Schibsted ASA	10 000	10 000	10 004
Wil. Wilhelmsen (flyter)	4 800	5 000	4 917
Wilh.Wilhelmsen ASA 07/22 FRN	10 035	13 000	11 702
Wilh.Wilhelmsen ASA	5 000	5 000	4 731
Statoil Fuel & Retail 12/19 5,25%	10 056	10 019	9 950
Bank 1 Oslo Aker AS	10 100	10 000	9 912
Eika Gruppen FRN	5 000	5 000	4 982
Storebrand Livsfors.	18 000	18 000	17 387
BN Bank ASA 11/20	10 070	10 040	11 304
Spb 1 SR-Bank 10/20 5,00%	9 845	9 919	11 085
Toten Sparebank	5 000	5 000	5 647
Sparebanken Øst	4 989	4 994	5 148
Sparebanken Nord-Norge (flyter)	10 000	9 998	10 089
Sparebanken Sør	15 180	15 112	15 646
	163 110	166 056	169 095
Påløpte renter		2 278	
Totalt		168 334	
Andel selskapsportefølje			17 776
Andel kollektivportefølje			150 558
Sum			168 334

Det er kun foretatt plasseringer i obligasjoner notert i norske kroner. Det er ikke regnet gjennomsnittlig effektiv rente på "hold til forfall" obligasjoner.

Note 14 Utlån

(1000 kr)	2016	2015
Lån til medlemmer	38 667	43 811
Andel selskapsportefølje	4 083	4 653
Andel kollektivportefølje	34 584	39 158
Sum	38 667	43 811

Lånene ansees ikke tapsutsatte. Det er derfor ikke funnet nødvendig å foreta verken spesifiserte eller uspesifiserte tapsavsetninger.

Lån gis til medlemmer i pensjonskassen innenfor 70% av lånetakst med 1. prioritets pant i fast eiendom.

Note 15 Aksjer og andeler:

Internasjonale aksjer

(1000 kr)	Markedsverdi 01.01.16	Markedsverdi 31.12.16	Verdiendring 2016
Di Global ESG	51 692	55 694	4 002
Odin Europa II	54 642	49 912	-4 730
KLP Aksjeglobal	171 810	187 358	15 548
KLP Aksjeglobal IV	65 000	64 448	-552
KLP Aksje Fremvoksende	20 947	22 458	1 511
KLP AksjeEuropa Indeks II	51 017	56 575	5 558
KLP AksjeAsia Indeks II	12 566	12 766	200
KLP AksjeUsa Indeks	25 459	28 137	2 678
KLP Aksje Norden	38 099	37 715	-384
Skagen Kon-Tiki	29 582	32 046	2 464
Skagen Global	37 698	37 169	-529
Sum internasjonale aksjer	558 512	584 278	25 766

Norske aksjer

(1000 kr)	Markedsverdi 01.01.16	Markedsverdi 31.12.16	Verdiendring 2016
Enkelt aksjer	65 474	83 076	17 602
DI NO AK INST II	52 635	60 572	7 937
Swedbank SMB - IE	18 189	21 447	3 258
Pareto verdi	28 252	35 994	7 742
Sum norske aksjer	164 550	201 089	36 539

Totalt **723 062** **785 367** **62 305**

Andel selskapsportefølje	82 935
Andel kollektivportefølje	702 432
Sum	785 367

Alle papirene er priset til børsverdier (Nivå 1).

Note 16 Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning:

(1000 kr)	Markedsverdi	Markedsverdi	Verdiendring
	01.01.16	31.12.16	2016
Kredittforetak	596 668	602 195	5 527
Obligasjonsfond	68 363	71 432	3 069
Andre norske obl.	363 900	366 912	3 012
Utenlandske obligasjonsfond	199 636	205 326	5 690
Sum	1 228 567	1 245 865	17 298
Påløpte renter obligasjoner pr. 31.12		7 152	
Obl.og andre verdipapirer med fast avkastning inkl.pål.renter		1 253 017	
Andel selskapsportefølje		132 319	
Andel kollektivportefølje		1 120 698	
Sum		1 253 017	

Gjennomsnittlig effektiv rente pr. 31.12.16 er 2,04%

Alle papirene er priset til børsv verdier (Nivå 1)

Note 17 Utlån og fordringer:

(1000 kr)	2016
Fordring datterselskap	72
Sum	72
Andel selskapsportefølje	8
Andel kollektivportefølje	64
Sum	72

Note 18 Kasse, bank / Andre finansielle eiendeler:

(1000 kr)	
Består i sin helhet av bankinnskudd og kontanter på til sammen kr 242 328 fordelt på:	
Andel selskapsportefølje	27 888
Andel kollektivportefølje	214 440
Sum	242 328

Av bankinnskuddene er kr 2 570 innestående på skattetrekkkonto til dekning av skyldig skattetrekk.

Note 19 Kapitalavkastning:

	2016	2015	2014	2013	2012
Bokført avk.(kollektiv porteføljen)	3,44%	6,32%	6,10%	10,30%	5,20%
Verdijust. avk.(kollektiv porteføljen)	5,79%	3,71%	7,60%	9,80%	9,10%
Verdijust. avk.(selskaps porteføljen)	5,75%	4,07%	6,30%	9,80%	8,10%

Bokført og verdijustert avkastning for kollektivporteføljen er beregnet etter modifisert Dietz modell, jfr forskrift av 26 mai 2009.

Note 20 Forskuddsbetalte kostnader

Ombygging kontorlokaler kostnadsføres over leieperioden på 10 år. Årlig kostnad kr 45 534.

Note 21 Stresstest

Pensjonskassen leverer stresstester til Finanstilsynet hvert halvår. Stresstestene er en tilpasning av det kommende Solvens II direktivet til norsk lovgivning.

Stresstest I ("avviklingsscenario")

Samlet tapspotensiale	567 884
Bufferkapital	724 133
<i>Overskudd/underskudd bufferkapital</i>	156 249
Bufferkapitalutnyttelse	78%

Stresstest II ("løpende drift scenario")

Samlet tapspotensiale	268 908
Bufferkapital	473 142
<i>Overskudd/underskudd bufferkapital</i>	204 234
Bufferkapitalutnyttelse	57%

I brev til alle pensjonsforetak datert 06.05.2013 meldte Finanstilsynet at en bufferkapitalutnyttelse over 200% for stresstest I og 150% for stresstest II er å anse som kritisk.

Note 22 Resultatanalyse (1000 kr)

Administrasjonsresultat		-2 042
Premie for avkastningsgaranti		8 196
Netto finansinntekter i kollektiv porteføljen	85 336	
- Pliktige rentekostnader	-56 741	
Renteresultat	<u>30 595</u>	30 595
Risikoresultat		<u>26 486</u>
Teknisk resultat		<u>63 235</u>
Resultat i selskapsporteføljen		15 723
Tilbakeført skatt		-
Skattekostnad		-2 390
Total resultat før disponering		<u>76 568</u>

Disponering:

Renteresultat overført til premiefond	30 595
Risikoresultat overført til premiefond	12 543
Risikoresultat overført til premiereserven	8 943
Sum disponering av teknisk resultat	<u>52 081</u>
Overført til risikoutjevningfond	5 000
Overført til annen opptjent egenkapital	19 487
Sum disponering	<u>76 568</u>

Note 23 Solvensmarginkapitalkrav

Senest pr. 1.1.10 skal pensjonskassen tilfredstille krav til solvensmarginkapital.

Utgangspunktet er et kapitalkrav som er bestemt av størrelsen og sammensetningen av pensjonskassens forpliktelser. Pr. 31.12.16 er kravet beregnet å utgjøre 97 mill. kr.

(mill. kr.)

Dekningen av kapitalkravet er som følger:

Sum innskutt egenkapital (ekskl. risikoutjevningssfond)	153,2
Sum opptjent egenkapital (ekskl. risikoutjevningssfond)	153,5
50% av tilleggsavsetninger	69,5
50% av risikoutjevningssfond	6,1
Solvensmarginkapital	382,3

Med dette utgjør solvensmarginkapitalen 396,0% av minstekravet.

Note 24 Skatter

Beregnet betalbar skatt gjelder 0,15% formueskatt.

Utsatt skatt er beregnet slik:

Midlertidige forskjeller:	2016	2015
Investerings eiendommer	172 922 721	147 390 923
Aksjer og obligasjoner	177 592 258	113 187 645
Skattemessig fremførbart underskudd	-334 754 781	-255 267 958
Grunnlag utsatt skatt	15 760 198	5 310 610
Utsatt skatt 24% (25% i 2015)	3 782 448	1 552 465

Til styret i
Arendal kommunale pensjonskasse

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Arendal kommunale pensjonskasse som viser et overskudd på kr 24 487 126. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2016, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon. Øvrig informasjon består av årsberetningen, men inkluderer ikke årsregnskapet og revisjonsberetningen.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon. Dersom vi hadde konkludert med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er

også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeidet et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til <https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet og forutsetningen om fortsatt drift og forslag til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med god bokføringsskikk i Norge.

Arendal, 23. mars 2017
For Agder-Team Revisjon AS

Inge Vidar Frivoll
Registrert revisor

Aktuarberetning

Til styret i Arendal kommunale pensjonskasse!

Aktuaren skal sørge for at pensjonskassen til enhver tid blir drevet på en forsikringsteknisk ansvarlig måte. I henhold til dette har aktuaren vurdert den forsikringstekniske status for pensjonskassen pr. 31.12.2016.

Med virkning fra 2014 innførte pensjonskassen et nytt dødelighetsgrunnlag, K2013. Bakgrunnen er økt og antatt fortsatt økende levetid, og det nye grunnlaget medførte økt avsetningsbehov for sikring av pensjonskassens påløpte pensjonsforpliktelser. Fra og med 31.12.2014 har pensjonskassen full finansiell dekning for premiereservekravet beregnet med K2013.

Avkastningsresultatet for 2016 var på 30,6 millioner kroner og ble disponert i sin helhet til premiefondet.

Risikoresultatet for 2016 var på 26,5 millioner kroner, der 8,95 millioner ble disponert til økt premiereserve ved redusert grunnlagsrente, 5 millioner til risikoutjevningfondet og 12,55 til premiefondet.

Gjennom styrkingen av premiereserven på 8,95 millioner er det årlige avkastningskravet redusert med omkring 0,5 millioner kroner.

Det betyr at opptjente ytelser til og med 2014 nå har en grunnlagsrente på 2,47 % mot tidligere 2,5 %. Opptjeningen fra 2015 og fremover har en grunnlagsrente på 2,0 %.

Forsikringsteknisk resultat og dets anvendelse fordelte seg slik i 2016:

«Område»	Resultat	Resultat anvendt til				
		Styrking av premiereserve nedgang grunnlagsrente	Tilleggsavsetning	Risikoutjevningfond	Premiefond	Opptjent egenkapital
Administrasjonsresultat	-2 041 920	-	-	-	-	- 2 041 920
Risikoresultat	26 485 785	8 943 021	-	5 000 000	12 545 764	-
Avkastningsresultat	30 595 137	-	-	-	30 595 137	-
Rentegarantipremie	8 196 000	-	-	-	-	8 196 000
Til sammen	63 235 002	8 943 021	-	5 000 000	43 137 901	6 154 080

Avsatt premiereserve pr. 31.12.2016 er vist i nedenstående tabell:

Post	Beløp
Netto premiereserve K2013	2 280 547 661
Erstatningsavsetning	34 012 643
Administrasjonsreserve	58 263 388
Tilsammen	2 372 823 692

Ved premiefastsettelsen for 2017 er det tatt utgangspunkt i en beregnet premiekostnad, eksklusiv reguleringspremie, på 14,10 % (12,10 % + 2 %) av pensjonsgrunlaget. I tillegg til den forskuddsberegnete premien vil det være behov for en "budsjettmessig beredskap" for reguleringspremie, som med antatt regulering på 2,5 % eller alternativt 3,5 % kan anslås å utgjøre omkring 4,8 % eller alternativt 7,1 % av pensjonsgrunlaget. Den faktiske reguleringskostnaden vil være kjent først når lønns- og G-reguleringen er gjennomført.

Oslo, 23. mars 2017

Pål Lillevold
Aktuar

ARENDALE KOMMUNALE
PENSJONSKASSE

Teaterplassen 3, Postboks 10, 4801 Arendal
www.akpensjon.no